

Veseljje je bilo poslušati pripovedovanje resnih zdravnikov, profesorjev, o *Tempora mutantur et nos mutantur in illis*. Zvrstili so se od najstarejših, dr. Huberta Puppisa, dr. Srečka Košute in dr. Mirka Drobniča, do »mlajših«, doktorjev Miroslava Vuge, Dušana Lavrenčiča, Zdenke Lojk, Slavice Lotrič-Pentek, Franca Pogačarja, Božene Ravnihar, Vinka Ravniharja, Dušana Ščuke, vseh treh Kulišev in Maksa Pena. »Naša soba je bila boljša... Ne, naša je bila boljša,« pozimi največkrat hladne, so se jih stanovalci spominjali, čeprav je večina uporabljala pri učenju anatomije »štrepmašino«, ki je omogočala »štrepbanje« v topli postelji. Tako dr. Jože Kokovnik-Šiki.

Minili so časi, ko je dr. Pentkova v domu na Dolenjski kuhala krompir v oblicah, ko je bilo treba gospodu Majcnu, hišniku in dobri duši, plačati 1 dinar, če si hotel po 11. uri v dom, in 1,5 dinarja po tem času. Pri hranarini šest dinarjev kar velik izdatek. Dekleta niso imele vstopa v dom, čeprav je hiša včasih ličila na božjo pot! Toda, kot je pripovedoval prim.dr. Srečko Košuta, se je na skrivoma dalo priti v dom, mimo gospoda Majcna. Tudi sam se je splazil po brucovanju v dom skozi ozko »špranjo«. Ko je šla skozi glava, je za njo zdrsnilo še telo. Kot pri podlasici! V gostilni »Pri Zahci« je igral prvo violino. Ob spremljavi Hanca in rojaka Miška Kranjca na cimbalah so prekmurčani odprli žepe. Kar med strune so zatikali denar!

In potegnil je, čisto kot v starih časih: *Mi smo same stare bajte,
mislimo na stare cajte,
ko se bruc še ni rodil... i.t.d.*

In vsi smo pritegnili. Pozno zvečer smo se razšli, v Ljubljano, Maribor, Celje, Novo Gorico, Koper, Jesenice... z upanjem in željo, da se zopet srečamo v tem lepem mestu. Najbolj vztrajni so praznovanje nadaljevali v Ljubljani.

Štempelj? Zakaj ne! Nasvidenje, dragi kolegi in prijatelji!

Franc Štolfa

Množične smrti na Slovenskem 29. zborovanje slovenskih zgodovinarjev

Izola, 22.–24. oktober 1998

V Izoli je od 22. do 24. oktobra 1998 potekalo 29. zborovanje slovenskih zgodovinarjev z naslovom *Množične smrti na Slovenskem*, ki sta ga organizirali Zveza zgodovinskih društev Slovenije in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko. Zborovanja, sofinancirali sta ga Ministrstvo za znanost in tehnologijo in Ministrstvo za šolstvo in šport, podprli pa občini Izola in Koper ter Vinakoper, se je udeležilo okrog 260 slovenskih zgodovinarjev. 20 vabljenih predavateljev iz Slovenije in zamejstva je poskušalo orisati problem masovne smrti v našem prostoru skozi zgodovino. Krvave vojne, epidemije in naravne katastrofe (poplave, potresi, lakote...) so namreč tudi pri nas zahtevale svoj davek, plačljiv s človeškimi življenji.

Udeležence je prvi dan zborovanja v Kulturnem domu najprej pozdravil predsednik Zveze zgodovinskih društev Slovenije Stane Granda, sledila sta še županja izolske občine Breda Pečan, ki je izrazila veliko zadovoljstvo, da je bila prav Izola izbrana za kraj srečanja slovenskih zgodovinarjev, in predsednik Zgodovinskega društva za južno Primorsko Salvator Žitko.

Kot prvi referent je nastopil Darko Darovec (Vpliv množičnih smrti na gospodarsko in socialno podobo Istre skozi stoletja), ki se je v prispevku omejil na obdobje beneške vladavine v Istri (13. do 18. stoletje), zanj so značilne številne socialne, etnične in gospodarske spremembe, pod vplivom množičnih smrti usodne za nadaljnji razvoj dogodkov na istrskem polotoku. Od 13. do srede 16. stoletja se je severnoistrsko gospodarstvo s Koprom in Piranom kljub pogostim pojavom kuge in malarije uspešno razvijalo. Do konca 17. stoletja je sledil gospodarski in socialni padec kot posledica pogostih bolezenskih epidemij in neugodnih gospodarskih gibanj. Močan upad števila prebivalstva so poskušali rešiti s kolonizacijo novih priseljencev iz bližnjih balkanskih dežel. Vendar pa je prišlo do nesoglasij med staram in novim prebivalstvom ter med mestom in podeželjem, kar je v 19. in 20. stoletju vodilo v nacionalne konflikte.

Rajko Bratož (Vesti o usodi tukajšnjega prebivalstva v antiki) je na začetku najprej izpostavil problem virov, ki jih za obravnavano obdobje skoraj ni, in specifično vlogo slovenskega prostora v antiki. Ugotovil je, da je največ ljudi umrlo v vojnah. Relativno malo je bilo smrtnih žrtev zaradi različnih epidemij ali potresov oziroma drugih naravnih nesreč. – Peter Štih (Ob naselitvi Slovanov vse pobito?) je spregovoril o pomenu naselitve Slovanov v vzhodnoalpski prostor konec 6. stoletja in o mnenjih, ki so se glede tega izoblikovala v slovenski historiografiji. Poskušal je odgovoriti na v naslovu zastavljeno vprašanje in na koncu opozoril še na fenomen izginotja posameznih zgodnjerednjeveških ljudstev iz zgodovine (npr. Avarov). – Sledil je Vasko Simoniti (O vojni, množični smrti, domovini, njenih junakih in mitu kot »strašnem« opozorilu) z referatom o vplivu obdobja turških bojev na oblikovanje nekaterih slovenskih mitov in o množičnih žrtvah turškega nasilja (požiganje, ropanje, skrunjenje in ubijanje) na našem ozemlju.

Popoldanski del je začela Marta Verginella (Spremembe občutja smrti). Orisala je doživljanje smrti in pojmovanje življenja skozi različna obdobja zgodovine. Dolga stoletja je bilo v družbi prisotno tradicionalno doživljanje smrti z obrednimi prvinami umiranja, potem pa se od 18. stoletja dalje vedno bolj uveljavlja razsvetljeno pojmovanje življenja, ki se ga proslavlja, medtem ko je smrt potisnjena na obrobje. V širšem slovenskem prostoru se krščansko in razsvetljeno pojmovanje življenja soočita v petdesetih in šestdesetih letih 19. stoletja.

O naravnih nesrečah pri nas in o njenih žrtvah je s stališča geografa spregovoril Milan Orožen Adamič (Žrtve naravnih nesreč v Sloveniji). Glede na pestrost slovenske pokrajine, ki jo oblikujejo Alpe, kraški Dinaridi, obrobje Panonske kotline in Sredozemsko primorje, se pri nas srečujemo z različnimi naravnimi pojavi in široko paletto nesreč. Vendar je za Slovenijo značilno, da je v naravnih nesrečah zelo malo smrtnih žrtev, ogromna pa je materialna škoda. Največ ljudi pri nas je umrlo v snežnih plazovih, na drugem mestu so potresne žrtve, sledijo smrtni primeri zaradi poplav, strel, neurij, požarov, burje, izjemne vročine ali snežnih padavin.

Duška Žitko je v svojem referatu (Nesreče na morju) predstavila nekaj votivnih podob pomorcev iz Slovenske Istre, ki so se pred odhodom na morje zaobljubili in priporočili svojim zavetnikom, po vrnitvi domov pa v zahvalo darovali podobo. V primerjavi s prvotnim številom se je ohranilo zelo majhno število votivnih podob. Največjo zbirko hrani župnijska in romarska cerkev v Strunjanu.

Jože Hudales (Smrt in smrtnost v 19. stoletju) je poskušal podrobneje analizirati razlike v smrtnosti po posameznih slovenskih pokrajinah v 19. stoletju; posebej ga je zanimala visoka umrljivost otrok, ki je bila za to obdobje prav katastrofalna. V prvih letih življenja je namreč umrlo od 30 % do 40 % vseh rojenih. – Z referatom o slovenskih izseljencih v Ameriki in nesrečah, ki so jih doletele zaradi slabih delovnih pogojev in razmer, v katerih so delali, ter z ugotovitvijo, da natančnega števila vseh slovenskih fantov in mož, ki so v Ameriki izgubili življenje, ne bomo ugotovili, je Darko Friš (Slovenski izseljenci v ZDA in delovne nesreče) zaključil prvi dan zborovanja. – Zgodovinarji so se nato udeležili kratkega večernega sprejema v hotelu Riviera, ki ga je pripravila izolska županja Breda Pečan.

Naslednji dan je kot prvi nastopil Peter Svetina (Krvavi zločin in vojska detektivov), ki je opisal začetke slovenske kriminalke in težišče postavil na kriminalno dejanje kot obvezni motiv za zgodbe te vrste. Med pisce slovenskih kriminalk je uvrstil Jakoba Alešovca, Silvestra Košutnika, Frana Milčinskega, Iva Šorlija, Januša Golca, Ljubo Prenner in Frana Josipa Knafliča. Ugotovil je, da je najpogosteje uporabljeno kriminalno dejanje pri omenjenih piscih prav umor. – Marko Waltritsch (Prvi goriški kronist Giovanni Maria Marusig in njegovi opisi nasilnih smrti v Gorici) je predstavil prvega goriškega kronista Marusiga in njegovi najpomembnejši deli. Prvo govori o nasilnih smrtih v Gorici od 1641 do 1704, med katerimi so najpogostejše nesreče, samomori, nasilne smrti in tudi smrtno obsodbe. Drugo delo pa opisuje goriško kugo leta 1682, ki je zahtevala skoraj petsto žrtev.

Zvonka Zupanič-Slavce (Epidemije na Slovenskem) je z medicinskega vidika predstavila najpogostejše nalezljive bolezni, ki so pestile slovensko prebivalstvo v različnih obdobjih zgodovine in ki so terjale veliko več smrtnih žrtev kot vse vojne, lakote ali naravne katastrofe. Tako lahko v srednjem veku zasledimo epidemije kuge, koz in pegavega tifusa. V 19. stoletju so razsajale črne koze, kolera in tuberkuloza. Posebnost ob koncu prve svetovne vojne pa je bila španska gripa, ki je zahtevala ogromno žrtev v relativno kratkem časovnem obdobju.

Branko Marušič (Slovensci in vojne v letih 1848–1866) je naštel kar lepo število vojn, v katerih so kot avstrijski vojaki sodelovali tudi Slovenci, ki so umirali na bojnem polju in v ujetništvu, pa tudi kot vojaški begunci. – S podatki o vojaških in civilnih žrtvah med Slovenci v 1. svetovni vojni nas

je seznanila Petra Svoljšak (Poizkus ocene vojaških in civilnih izgub (žrtev) med prvo svetovno vojno). Poudarila je, da so viri za ugotavljanje vseh padlih vojakov številni in raznovrstni, vendar pa ne dokončni in je zato težko podati točno oceno vseh žrtev.

O žrtvah druge svetovne vojne je v popoldanskem delu razpravljala Jože Dežman (Talci zgodovine!). Ocenil je, da je bilo med Slovenci med vojno od 70.000 do 80.000 vojnih žrtev, kar pa ni končen podatek, saj se podatki še zbirajo. Med žrtvami so bili tako partizani kot njihovi nasprotniki, ki se lahko omenjajo šele v zadnjem času. – Marjan Žnidarič (Krvni davek bombnih napadov na Maribor med 2. svetovno vojno) je postregel s podatki o številu bombnih napadov in njihovih žrtev v mestu, ki je od januarja 1944 do aprila 1945 doživelo 29 bombnih napadov; ti so terjali velik krvni davek med slovenskim civilnim prebivalstvom. Umrlo je 483 ljudi, ranjenih pa je bilo 352.

Nevenka Troha (Genocid ali kaznovanje fašističnih zločinov: kdo so bili usmrčeni maja 1945 v Tržaški pokrajini) je poskusila analizirati število usmrčenih po 2. svetovni vojni in Tržaški pokrajini, medtem ko se je s problemom žrtev na Goriškem v istem obdobju spopadla Nataša Nemeč (Nacionalna struktura množične smrti na Slovenskem aprila in maja 1945 s poudarkom na Primorski). – Kot zadnji sta nastopili Mojca Šorn in Tadeja Tomiňšek-Rihtar, ki sta predstavili petletni projekt nacionalne zbirke »Žrtve 2. svetovne vojne in zaradi nje« v Sloveniji, s katerim se bo popisalo vse žrtve 2. svetovne vojne pri nas. Popis bo zajel celotno območje današnje Slovenije za obdobje od aprila 1941 do junija 1945, tematsko pa je razdeljen na žrtve na partizanski strani in žrtve na partizanom nasprotni strani.

Po kratkem odmoru je sledil občni zbor Zveze zgodovinskih društev Slovenije. Predsednik ZZDS Stane Granda je poročal o delu zveze v zadnjih dveh letih. Prebrani sta bili poročili uredništev *Kronike* in *Zgodovinskega časopisa*. Sledilo je še poročilo nadzornega odbora ZZDS. Udeleženci so po kratki obravnavi sprejeli predlagani novi statut. Razrešeno in ponovno izvoljeno je bilo novo-staro vodstvo ZZDS. Za predsednika je bil zopet potrjen Stane Granda, imenovana sta bila dva podpredsednika, Franc Rozman in Jure Perovšek, tajnica ostaja Barbara Šatej. Za nadzorni odbor so bili ponovno izvoljeni predsednik Aleš Gabrič ter člana Bojan Godeša in Žarko Lazarevič. Predsednik častnega rabsodišča je še naprej Franc Rozman, člana pa Ignacij Voje in Eva Holz. Glavni in odgovorni urednik *Zgodovinskega časopisa* ostaja Vasilij Melik, namestnik glavnega urednika pa Janez Stergar. Urednica *Kronike* bo še naprej Eva Holz.

Po napornem dnevu so se zgodovinarji z avtobusi odpeljali v Marezige, kjer jim je tamkajšnje turistično društvo priredilo prijeten in družaben večer ob zvokih harmonike in nastopu lokalne pesnice in pisateljice Nelide Štok-Vojška, ki je prebrala nekaj domačih istrskih prigod.

Zadnji dan zborovanja je že skoraj tradicionalno rezerviran za izlet. Tokrat so se udeleženci pod strokovnim vodstvom odpeljali čez mejo na tržaški in goriški Kras, ustavili so se v Štivanu in na Oslavju in prijeten izlet po slovenskem zamejskem ozemlju zaključili s kosilom v Šempetru pri Gorici.

Z veseljem ugotavljamo, da je bilo tudi letošnje zborovanje vsebinsko in organizacijsko zelo uspešno. Dobro obiskana predavanja in prijetno razpoloženje je zaznamovalo tridnevno srečanje zgodovinarjev, ki so bili zopet deležni novih spoznanj in najnovejših zgodovinskih izsledkov.

Barbara Šatej

Poročilo predsednika Zveze zgodovinskih društev Slovenije o delu za obdobje 1996–1998

Čenjeni gostje, drage kolegice, spoštovani kolegi!

Vsa današnja poročila o razmerah v Sloveniji se začenejajo z opozorilom, da je slovenska družba v tranziciji. Čeprav smo si prizadevali, da bi se takim oznakam za naše delo izogibali, jo vendar moramo omeniti. Tranzicija je v slovenskem zgodovinoisju večplastna. Na eni strani je bila na ljubljanski Filozofski fakulteti izvršena menjava generacij, v zadnjih letih smo izgubili nekaj